

Välfärdens löner bör stiga mer än industrins!

Dagens Samhälle den 14 december 2016

Nyligen rapporterade SVT Agenda att var tionde vårdplats på Sveriges 23 största sjukhus står tom. Bristen på sjuksköterskor pekades ut som en viktig förklaring. SVT:s uppmärksamhet är välkommen, men situationen är inte ny. På många håll inom offentlig sektor råder personalbrist med negativa konsekvenser för verksamheten. Samtliga kategorier av sjuksköterskor kännetecknas av bristande tillgång. Det råder brist på både förskollärare och grundskollärare. För gymnasielärare ser det aningen bättre ut, såvitt man inte letar efter någon som både kan och tycker om att undervisa i matematik och naturvetenskap, den sorten är sällsynt.

Hur bra har den svenska modellen hanterat dessa problem? Inte bra alls, dessvärre. På en fungerande arbetsmarknad korrigeras arbetskraftsbrist genom att lönerna i bristyrkena ökar mer än lönerna där arbetskraftsefterfrågan är låg. Men trots att bristen har varat i mer än tio år, har relativlönerna stått stilla eller fallit.

Problemet uppmärksammades av professor Lars Calmfors och Arbetsmarknadsekonomiska rådet för ungefär ett år sedan. I en rapport konstaterades att en av grundbultarna i den svenska lönebildningen har skapat problem: Tanken att industrin är löneledande har gjort att industrin sätter ett löneökningstak – det så kallade märket – som andra inte bör överskrida. Detta har gjort det svårt att inom ramen för den svenska modellen åstadkomma relativlöneförändringar mellan olika yrkesgrupper.

Tanken att industrin ska sätta märket är historiskt sett fullt begriplig. Sverige hade länge problem med höga löneökningar som skapade hög och svårförutsägbar inflation. Dit vill vi inte tillbaka. Däremot talar mycket för att industriarbetare bör få mindre och stora delar av välfärdssektorn bör få mer framöver.

Det främsta skälet är just skillnaden i arbetskraftsefterfrågan mellan välfärdssektorn och industrin. Automatisering och utlokalisering till andra länder gör att industrin utgör en allt mindre del av den svenska arbetskraften. Bara de senaste tio åren har över 100 000 industrijobb försvunnit. Industrin har problem med kostnadsläget. Lönerna för viss specialistkompetens inom industrin kan såklart behöva öka, men det är dags att ifrågasätta varför industrin som helhet ska få högst löneökningar i Sverige. Lägre löneökningar i industrin skulle både förbättra företagets kostnadsläge och samtidigt skicka en viktig signal till arbetskraften om var de bästa försörjningsmöjligheterna finns i framtiden.

Inom välfärdssektorn är däremot personalbristen ett akut problem. Med högre relativlöner kan man förvänta sig fler sökande per plats, vilket är avgörande för att kunna göra bättre rekryteringar. Högre löner lär också minska personalomsättningen, förenkla bemanningen och främja kvaliteten. Det blir också mer attraktivt för studenter som gör sitt utbildningsval att söka sig till dessa yrken när lönen är högre. Notera att dessa rent ekonomiska argument är relevanta oavsett vad man rent politiskt tycker om löneutvecklingen inom offentlig sektor.

När Kommunal i våras drev igenom ett avtal som gav de drygt 130 000 undersköterskor som arbetar i Sveriges kommuner och landsting löneökningar på i snitt 4,3 procent, var det många som höjde på ögonbrynen just för att det var högre än det så kallade märket som satts av industrin. Självt tycker jag att det var på tiden. Regler som utformats för 1900-talets industrisamhälle måste ifrågasättas när Sverige förändras.

Andreas Bergh